

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри бізнес-аналітики та
цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2023 р.

ВИПУСКНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Тема: «Сучасні тенденції та закономірності міжнародної міграції населення»

Виконавець: МАМЕДОВА Юлія

Керівник: кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
БЕЛІНСЬКА Ганна

Консультанти з розділів:

Розділ 1: к. е. н., старший науковий співробітник БЕЛІНСЬКА Ганна

Розділ 2: к. е. н., старший науковий співробітник БЕЛІНСЬКА Ганна

Нормоконтролер із ЄСКД (ЄСПД):

ст. викладач ДИЯК Юлія

КИЇВ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та бізнес-адміністрування

Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри бізнес-аналітики та
цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ РОБОТУ

Студента: МАМЕДОВОЇ Юлії

Тема роботи: «Сучасні тенденції та закономірності міжнародної міграції населення»
затверджена наказом ректора № 2404/ст від 22.12.2022 р.

Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедрі: 20.02.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові та методичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, звіти міжнародних організацій, статистичні дані ООН, зарубіжні та вітчизняні електронні джерела.

4. Зміст дослідження: теоретичні аспекти дослідження міжнародної міграції населення. Аналіз поточного стану міжнародної міграції населення та її причини. Подолання негативних наслідків міграції населення внаслідок війни в Україні.

5. Перелік обов'язкових демонстраційних матеріалів: 13 слайдів.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1.	Отримання завдання на кваліфікаційну роботу	22.12.2022	<i>виконано</i>
2.	Огляд літератури за темою	22-25.12.2022	<i>виконано</i>
3.	Дослідження сутності та причин міжнародної міграції населення. Її класифікація.	26-29.12.2022	<i>виконано</i>
4.	Огляд та узагальнення теорій міжнародної міграції та оцінка їх впливу на становлення та розвиток економічної думки	02-05.01.2023	<i>виконано</i>
5.	Виокремлення та оцінка особливостей процесів міжнародної міграції в умовах глобалізації	06-08.01.2023	<i>виконано</i>
6.	Аналіз змін у міжнародних міграційних потоках протягом 2000-2021 рр.	09-12.01.2023	<i>виконано</i>
7.	Оцінка впливу війни в Україні на інтенсифікацію міграційних процесів у Європі та світі	13-19.01.2023	<i>виконано</i>
8.	Висунення рекомендацій щодо вдосконалення державної міграційної політики в Україні	20-28.01.2023	<i>виконано</i>
9.	Аналіз отриманих результатів	01-06.02.2023	<i>виконано</i>
10.	Розробка слайдів та написання доповіді	07-09.02.2023	<i>виконано</i>
11.	Корегування роботи за результатами попереднього захисту	09-14.02.2023	<i>виконано</i>
12.	Остаточне оформлення випускної роботи та слайдів	15-17.02.2023	<i>виконано</i>
13.	Підписання відгуку та рецензії	18-20.02.2023	<i>виконано</i>
14.	Захист випускної роботи у ДЕК	23.02.2023	<i>виконано</i>

6. Дата видачі завдання: 22.12.2022 р.

Керівник випускної роботи _____ Ганна БЕЛІНСЬКА

Завдання прийняв до виконання _____ Юлія МАМЕДОВА

РЕФЕРАТ

Мамедова Юлія. Сучасні тенденції та закономірності міжнародної міграції населення в Україні – Випускна робота зі спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Міжнародна економіка». Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, 2023.

Випускна робота містить 76 сторінок, 16 таблиць, список використаних джерел зі 106 найменувань.

Об'єктом дослідження є світові міграційні процеси, їх види, вплив міграційних процесів на економіку і безпеку України.

Предметом дослідження є тенденції розвитку міграції населення в умовах глобалізації.

Метою даного дослідження є визначення сутності та причин міжнародної міграції населення та її наслідків для світової економіки в умовах глобалізації, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення державної міграційної політики як ключового фактору відновлення економіки України у післявоєнний період.

При написанні роботи використовувалися методи дослідження: методи статистичного та економічного аналізу, спостереження, методу динамічного зіставлення аналізованих явищ і процесів.

Ключові слова: міжнародна міграція населення, міграційні процеси, імміграція, еміграція, міграційна політика, види міграції, трудова міграція.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ.	09
1.1. Сутність, класифікація та причини міжнародної міграції населення.....	09
1.2. Теорії міжнародної міграції та їх вплив на становлення та розвиток економічної думки у XIX -XXI ст.....	18
1.3. Особливості процесів міжнародної міграції в умовах глобалізації світової економіки	25
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЧИННИКІВ І НАСЛІДКІВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ.....	37
2.1. Аналіз змін у міжнародних міграційних потоках протягом 2000-2021 рр.....	37
2.2. Вплив війни в Україні на інтенсифікацію міграційних процесів у Європі та світі.....	45
2.3. Удосконалення державної міграційної політики як ключовий фактор стимулювання рееміграції в Україну.	51
Висновки до розділу 2	58
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Міграція населення завжди була одним з основних чинників розвитку світової економіки. Міграція бере участь у формуванні структури населення, трудового потенціалу країни, змінює склад населення та може сприяти соціально-економічному розвитку.

Проте сама міграція несе в собі купу прихованих та очевидних проблем, таких як: безробіття, зростання рівня злочинності, додаткове навантаження на соціальну систему приймаючих країн тощо.

Дуже негативно вона впливає на країни-донори, які зіштовхуються з суттєвим відтоком населення працездатного віку, що знижує ВВП країни та зменшує надходження податків до бюджету.

В умовах глобалізації процеси міжнародної суттєво міграції прискорилися, Проте снує низка негативних факторів, що гальмують міграцію, Найбільш суттєвим таким фактором за останній час стала пандемія Covid-19.

В умовах війни Україна напряму зіткнулася із втечею населення за кордон. Лише за приблизними даними на сьогодні виїхало 1 млн. осіб, 1\4 від загальної кількості населення. Це переважно жінки працездатного віку та діти. І можна прогнозувати невтішний факт, що частина з них вже не повернеться до України. Тому проблема міжнародної міграції, управління цим процесом та стимулювання припливу населення в Україну після війни є дуже актуальними сьогодні темами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для виявлення особливостей міжнародної міграції в умовах глобалізації досліджено праці М. Оберга [18], Е. Равенштайна [20-22] та П. Валленстайна [25]. Проведений аналіз довів необхідність уточнення сутності міжнародної міграції населення і у цьому контексті розгляду її особливостей в умовах глобалізації.

Зазвичай значення міграції розглядають однобічно і виділяють одну-дві її функції; такий підхід знаходимо, зокрема, у В. Шелюка [103], який зосереджується на соціальній функції міграції, В інших випадках розглядають функції міграції для якогось конкретного випадку, як це, наприклад, роблять М. Романюк [83], М.

Шульга [105]. Очевидно, що більшість авторів трактують поняття міжнародної міграції однобоко.

Тому, **метою даного дослідження** є визначення сутності та причин міжнародної міграції населення та її наслідків для світової економіки в умовах глобалізації, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення державної міграційної політики як ключового фактору відновлення економіки України у післявоєнний період

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

- Дослідити сутність та причини міжнародної міграції населення, провести її класифікацію;
- Узагальнити теорії міжнародної міграції та зробити висновки про їхній вплив на становлення та розвиток економічної думки у ХІХ -ХХІ ст.;
- визначити особливості процесів міжнародної міграції в умовах глобалізації світової економіки;
- проаналізувати зміни у міжнародних міграційних потоках у період від початку 2000-х рр.
- оцінити вплив війни в Україні на інтенсифікацію міграційних процесів у Європі та світі;
- висунути пропозиції щодо удосконалення державної міграційної політики України як ключового фактору стимулювання рееміграції в пост-воєнний період.

Об'єктом дослідження виступають світові міграційні процеси, їх види, вплив міграційних процесів на економіку і безпеку України.

Предметом дослідження є тенденції розвитку міграції населення в умовах глобалізації.

Методи дослідження: методи статистичного та економічного аналізу, спостереження, методу динамічного зіставлення аналізованих явищ і процесів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого дослідження міжнародної міграції в Україні, визначення її тенденцій і особливостей, позитивних і негативних наслідків

в економіці України. Також дані дослідження можна використовувати для вивчення міграційної політики України і розробки шляхів її покращення.

Структура дослідження. Дана робота складається зі вступу, двох розділів, які поділяються на підрозділи, загальних висновків, списку використаних джерел. Робота містить 16 таблиць. Загальний обсяг роботи становить 76 сторінок. Список використаних джерел налічує 106 найменувань.

Публікації. Белінська Г.В., Мамедова Ю. «Особливості процесів міжнародної міграції в умовах глобалізації», Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології», Київ, Національний авіаційний університет, 1-3 березня 2023 р. (в процесі узгодження).

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки та пропозиції:

- міжнародна міграція населення є процесом переміщення населення між країнами різних типів, при цьому характер та цілі такого переміщення не є суттєвими;
- визначено, що міграція є завершеним фактом переміщення населення, а не власне самим процесом пересування;
- до загальних причин міграції відносять: зростання населення в країнах, що розвиваються та демографічну кризу в розвинених країнах, нерівномірність соціально-економічного розвитку в світі та розвиток НТР;
- до економічних причин міграції належать: відмінності в оплаті праці в різних країнах, порівняно високий рівень заробітної платні в імміграційних центрах,
- Роль міграції обумовлена її функціями, серед яких:
  - демографічна: імміграція забезпечує компенсацію природного приросту населення в країнах, що розвиваються;
  - економічна, яка розглядається через забезпечення відповідності між попитом та пропозицією на робочу силу;
  - соціальна: міграція негативно впливає на країну-реципієнта імміграційного потоку;
  - політична: мігранти, які не отримали легального статусу обмежені у доступі до політичних процесів;
  - селективна: нерівномірна участь у міграції різних соціально-демографічних груп веде до зміни якісного складу населення;
  - функція перерозподілу робочої сили, яка забезпечує розподіл продуктивних сил між окремими територіями;
  - відтворювальна: забезпечує отримання матеріальних вигід від трудової міграції і є підставою для розширеного відтворення робочої сили;

- наявні наукові теорії міжнародної міграції можна розділити на дві групи: теорії, що розглядають чинники і причини міграції та теорії, що фокусуються на аналізі механізмів саморозвитку та самопідтримки міграції. Загальновизнані, «класичні» теорії міжнародної міграції виникли в країнах, які найбільше відчували на собі вплив процесів міжнародної міграції (США, Канада, Австралія, Європа). основоположником міграційної теорії вважається Е. Равенштейн. Він вважав, що головні причини міграції – економічні.
- неокласичний підхід вважає, що причиною міграційного руху є відмінність в рівнях заробітної плати між країнами. І міграція є інструментом, що нівелює таку нерівність. Представник даного підходу Е. Лі виокремив такі фактори впливу на міграцію: тяжіння та відштовхування. До відштовхуючих факторів він відносить економічні (безробіття, низький рівень доходу, високі податки), соціально-політичні (бідність, дискримінація, війни), природні та культурні, а факторами, які притягують, є високий економічний розвиток, безпека, працевлаштування;
- альтернативою неокласичному підходу виступає теорія історичного структуралізму, який акцентує увагу на аналізі процесів міграції через призму нерівномірного розвитку капіталізму та необхідності розглядати міграцію, теж як систему, у рамках якої всі частини світу зв'язані людськими потоками та контрпотоками;
- до негативних наслідків міграційної політики відносять те, що вона є самонаростаючим процесом, а також те, що нові іммігранти є представниками інших культур та демонструють вищий рівень народжуваності, вони створюють свої закриті громади, які не інтегруються в приймаючі суспільства;
- спостерігається перехід західних країн до асиміляційно-імміграційної моделі мультикультуралізму, яка передбачає відмову від політики асиміляції та перехід до ствердження «множинних» лояльностей;
- глобалізація передбачає масштабний обмін товарами, послугами, інформацією, капіталами і людськими ресурсами;

- рух капіталу у світі призводить і до руху людей, тож міграція виступає однією з основних ознак глобалізації. Міграційні потоки посилюють іноземний вплив та послаблюють суверенітет національних держав;
- глобалізація в сучасному світі має тенденцію до прискорення та демонструє нову характеристику – супермобільність. Вона сприяє створенню каналів та маршрутів переміщення населення через утворення глобальних інформаційних, збутових та виробничих мереж;
- глобалізація сприяє поглибленню міжнародного поділу праці, що призводить до виникнення нових моделей організації міграційних потоків, які підпорядковані глобальній системі виробництва. Особливістю сучасної міграції є те, що її потоки складаються із двох напрямів, коли одна й та сама держава може бути як країною-донором, так і країною-реципієнтом міграційних потоків;
- з'являється нова форми міграції – «глобальна міграція», – для якої характерне переміщення населення у глобальному просторі на невизначений термін і послаблення прив'язки до національно-державного статусу осіб, що переміщуються.
- станом на 2020 рік в країні, яка не є країною їхнього народження, проживали приблизно 281 млн. осіб (це 3,6% від населення світу), що на 128 млн. більше, ніж у 1990 році, коли кількість мігрантів становила 153 млн. осіб і більш ніж утричі вище від їхньої прогнозованої чисельності у 1970 році – 84 млн., близько 78% міжнародних мігрантів перебували у працездатному віці – від 15 до 64 років;
- 102,4 млн осіб, або майже 61% проживають у трьох субрегіонах: Північній Америці; арабських державах та Європі. Найчастіше місцем призначення міжнародних мігрантів виступає саме Європа: 87 млн осіб. (30,9% від усіх міжнародних мігрантів). Друге місце посідає Азія – 86 млн. міжнародних мігрантів (30, 5%), Північна Америка на третьому місці – 59 млн. мігрантів (20,9%);

- концентрація міжнародних трудящих-мігрантів у країнах з рівнем доходу вище середнього та високим доходом залишалася стабільною на рівні 86,4% у 2013 році, 86,5% у 2017 році та 86,9% у 2019 році. Зокрема, у 2019 році в країнах з високим рівнем доходу проживало 67% трудящих-мігрантів (113,9 млн осіб). 49 млн. трудящих-мігрантів (29%) проживали у країнах із середнім рівнем доходу, а 6,1 млн. (3,6%) – у країнах із низьким рівнем доходу;
- в період з 2013 по 2019 рік у країнах з високим рівнем доходу спостерігалось зниження кількості трудящих-мігрантів на 7,3 % (з 74,7% до 67,4%), у той час як у країнах з рівнем доходу вищим за середній зазначалося збільшення на 7,8 % з 11,7% до 19,5% відповідно). Причиною такого зрушення стало економічне зростання у країнах із середнім рівнем доходу та зміни у регулюванні трудової міграції у країнах із високим рівнем доходу;
- вплив COVID-19 на світову міжнародну міграцію носив негативний характер: пандемія скоротила зростання кількості міжнародних мігрантів на два млн. осіб: якби не пандемія, чисельність міжнародних мігрантів у 2020 році, ймовірно, склала б близько 283 млн. осіб;
- скорочення кількості населення розпочалися в Україні ще до війни. Якщо 1 січня 1993 року в Україні проживало близько 52 млн. осіб, то в жовтні 2021 р. дана цифра становить приблизно 38-41 млн. осіб. Станом на 03 січня 2023 року з України виїхало 17 млн. осіб і повернулися лише 9 млн. Тож ООН визнала міграцію з України внаслідок війни найбільшою кризою переміщення людей у світі на поточний момент. Важливим напрямком міграції стала росія. За час війни росія примусово депортувала від 1,2 млн. до 3,2 млн. українців, в тому числі до 507 тис. дітей;
- негативні наслідки російської агресії для України можуть виявитися непоправними у довгостроковій перспективі. Демографічна криза негативно впливатиме на економіку, скорочуючи її обсяги та зменшуючи внутрішній ринок. Це не сприятиме надходженню інвестицій через очікуване зменшення ємності внутрішнього ринку;

- для покращення демографічної ситуації Україні потрібно здійснити у післявоєнний період низку кроків. Зокрема:
  - потрібно використати позитивний досвід інших країн та будувати відносини з українцями з діаспори, використовуючи їх вплив як політичне лоббі для просування національних інтересів у світі;
  - обережно залучати в країну трудових мігрантів: сьогодні Україна має список з понад 70 країн (в т.ч. росія) міграція з яких пов'язана з ризиками, а в'їзд їхніх громадян ускладнений;
  - необхідно реформувати оподаткування для покращення інвестиційної ситуації та для повернення громадян;
  - необхідно продовжити процес євроінтеграції, як дієвий спосіб повернення українців з Європи. Адже отримання членства можливе за умови повного прийняття європейського законодавства та проведення необхідних реформ, що зробить Україною привабливішою для проживання;
  - обов'язковою є реалізація плану повоєнної відбудови. За умови ефективного використання коштів міжнародних донорів в рамках «Плану Маршалла для України», який оцінюється у 750 млрд. доларів, в Україні значно зросте попит на робочу силу різної кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Borjas G. Economic Theory and International Migration. *International Migration Review*. 1989. No. 23. Pp. 457–485.
2. Canada Immigration Levels Plan 2022-2024. CanadaVisa: URL: <https://www.canadavisa.com/canada-immigration-levels-plans.html>
3. Castles S. Immigrant workers and class structure in Western Europe/ Castles S., Kosack G. – Oxford: Oxford University Press, 1985. – 219 P.
4. Castles S. International Migration 2000 / Castles S. // *International Social Science Journal*. – 2000. – Vol. 165. – p.270-271. Серія "Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи"
5. Castles S. The age of migration. *International Migration Movements in the Modern World/ Castles S., Miller M.* – New York: The Guilford Press, 1993. – 307 p.
6. Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 // *Basic Documents on Human Rights / Ed. by I. Brownlie.* —3rd Edition. — Oxford: Clarendon Press, 1994. — P. 64–81.
7. Editorial. Xenophobia in hardcover // *The International Herald Tribune*. – 2006. – 4 September.
8. Fukuyama F. Paris-Washington: une trajectoire commune / Francis Fukuyama // *Le Figaro*. – 2003. – 4 décembre.
9. Harris J. Migration, Unemployment and Development: A Two-sector Analysis. / J. R. Harris, M. P. Todaro // *American Economic Review*. – 1970. - № 60. Pp. 126–142.
10. Hanson V. America is Not Post-Anything / Victor Davis Hanson // *The Washington Times*. – 2008. – 18 July
11. Howe N. Projecting Immigration. / N. Howe, R. Jackson // *A Survey of the Current State of Practice and Theory.* — Washington: Center for Strategic and International Studies, 2005. — 40 p. — Available from: http://www.csis.org/GAI/0504_Howe-JacksonProjImmigration.pdf
12. Huntington S. Who Are We? The Challenges to America's National Identity / S. P. Huntington. — New York: Simon&Shuster, 2004. — xvii + 428 p.

13. Huntington S. Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego / przeł. H. Jankowska. — Warszawa: Warszawskie Wydaw. Literackie Muza, 2000. — 538 s.

14. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Their Families, 1990 // Basic Documents on Human Rights / Ed. by I. Brownlie. — 3rd Edition. — Oxford: Clarendon Press, 1994. — P. 204–238.

15. Lee E. S. A Theory of Migration. / E. Lee // Demography – 1966. - № 3. Pp. 47–57.

16. Massey D. A Synthetic theory of international migration. / D. Massey // World in the mirror of international migration. 2002. № 10. P. 143–153.

17. McAuliffe, M. Доклад о миграции в мире, 2021 /M. McAuliffe, A.Triandafyllidou (eds.). // Международная Организация по Миграции (МОМ), Женева, 2022.

18. Oberg M. Early conflict prevention in ethnic crises, 1990–1998 / M. Oberg, F. Moller, P. Wallensteen // Conflict management and peace science. – 2009. – Vol. 26. – № 1. – P. 67–91 с. 67–69.

19. Stigma // wikipedia: the free encyklopedia. — available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Stigma>.

20. Ravenstein E. The Birthplace of the People and the Laws of Migration. / E. Ravenstein // The Geographical Magazine. 1876. № 3. P. 173–177, 201–206, 229–233.

21. Ravenstein E. The laws of migration. / Ernst Georg Ravenstein // Journal of the statistical society of London. – 48.2 (1885): Pp. 167–235.

22. Ravenstein E. The Laws of Migration: Second Paper / Ernst Georg Ravenstein // Journal of the Royal Statistical Society. – 1889. - № 52. Pp. 241–305.

23. Todaro M.P. International Migration, Unemployment and Development: A TwoSector Analysis // American Economic Review. — 1970. — LX. — P. 126—142.

24. Ukraine situation flash update // UNHCR regional bureau for Europe 22 July 2022
Available from:

file:///D:/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%20%D0%9C%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0/20220713%20Ukraine%20situation%20flash%20update%20No%202022.pdf

25. Wallerstein I. The Modern World System I. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century / I.Wallerstein. New York, Academic Press. – 1974.

26. Zagar M. Exploring Ethnicity: Constitutional Regulation of (Inter)ethnic Relations (New Approaches to Multicultural Education). — Available from: <http://www.unisa.edu.au/lavskis/zagar/mtcp1.htm>

27. Zelinsky W. The Hypothesis of the Mobility Transition. /W. Zelinsky// Geographical Review. – 1971. - № 61. Pp. 219– 249.

28. Zipf G. The (P1P2 / D) hypothesis: on the intercity movement of persons / G. Zipf // American Sociological Review. – 1946. - № 11. Pp. 677–686.

29. Безуглий П. Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів / П. Г. Безуглий // Політичне життя. – 2018. - № 1. - С. 5-13. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_1_3

30. Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Зб. Бжезинский; [пер. с англ.] – М.: Междунар. отношения, 2004. – 288 с.

31. Білошицький С. Сучасна міжнародна міграція як політична проблема та об'єкт політичної науки / С. Білошицький // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. – 2015. - № 4 (78). С. 142-158.

32. Бойко І. Релігійність як основа збереження самоідентичності українців в Австралії /І.Бойко // Актуальні проблеми політики. — 1999. — № 6–7. — С. 412–416.

33. Борута І. Міграційне право ЄС / І. Борута. – К.: Вид-во ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка. – 130 с.

34. Буряченко О. Відновлення України через діалог усіх українців світу. Об'єднавшись – зробити неможливе, всупереч усьому! / Олексій Буряченко // Укрінформ. - 01.11.22. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3605567-vidnovlenna-ukraini-cerez-dialog-usih-ukrainciv-svitu-obednavsis-zrobiti-nemozlive-vsuperec-usomu.html>

35. Гайдай Ю. Населення в Україні після війни може бути 30 млн. Це проблема. Люди – це економіка / Юрій Гайдай// Блоги, Центр економічної стратегії, 25 Липня 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ces.org.ua/population-in-ukraine-after-war/>
36. Гайдучський А. Міграноміка як стратегія успішного розвитку країни у ХХІ столітті. / А.П. Гайдучський // Ринок праці та зайнятість населення. 2017. 4(53). С. 28–38. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/4-2017.pdf>
37. Грабинський І. Економічні основи та перспективи міжнародної міграційної політики України / І. Грабинський, І. Єлейко // Вісн. Львів. ун-ту. Серія Міжнародні відносини. — 2001. — № 3. — С. 140–149.
38. Демографический энциклопедический словарь / Под ред. Д. И. Валентей.— М.: Советская энциклопедия, 1985. С. 251
39. Децик О. Повернути втрачене. Чим Україні загрожує зменшення населення? / Олександр Децик, Віталій Алексєєв // 22 вересня 2022. LB.ua. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2022/09/22/530166_povernuti_vtrachene_chim_ukraini.html
40. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с. 4.
41. “Экспорт” французских беспорядков в Германию не исключен // Deutsche Welle. — 05.11.2005. — Available from: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,1767130,00.html>
42. Заволока Ю. Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. / Ю. М. Заволока, М. В. Сідненко, А. В. Івко // Ефективна економіка. – 2020. - № 4. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7843>
43. Зливков В. Проблеми соціальної самоідентифікації української еліти / В.Л. Зливков // Соціальна психологія. — 2004. — № 6 (8). С. 7.
44. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с

45. Иноземцев В. Кто мы есть? Вызовы американской национальной идентичности / В. Иноземцев, С. П Хантингтон // Вопросы философии.— 2004. — № 10. — С. 177–182.

46. Кирхмайер В. Бомба замедленного действия / В. Кирхмайер // Deutsche Welle. — 07.11.2005.— Available from: http://www.dw-world.de/popup_printcontent/0,,1765666,00.html

47. Кирхмайер В. Самоизоляция иностранцев как признак нового самосознания / В. Кирхмайер // Deutsche Welle. — 07.11.2005. — Available from: http://www.dw-world.de/popup_printcontent/0,,1764641,00.html

48. Короленко Н. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. / Н. В/ Короленко, А. А. Петросян // Ефективна економіка. -2021. - № 1. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8515> DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.85

49. Кухта І. Зміст та стан трудової міграції громадян України до Російської Федерації / І. Кухта // Вісн. Львів. ун-ту. Серія Міжнародні відносини. — 2001. — № 4. — С. 55–60.

50. Кучмій О. Трансформація зовнішньої політики та культурної ідентичності як чинник європейської інтеграції / О. Кучмій // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — 2002. — Вип. 36 (Частина I). — С. 78–83.

51. Лакруа А. «Столкновение многокультурности» [Електронний ресурс] / Алексис Хантингтон Лакруа // Le Figaro. – 2005. – 19 January. – Режим доступу: Сайт ИноСМИ.Ru. – <http://www.inosmi.ru/print/216440.html>, вільний. – Назва з титул. екрана

52. Лібанова Е. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. / Е.М. Лібанова // Демографічні процеси. – 2018. - № 2 (33). С. 10–26. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2018.02.11>

53. Львівщина на порозі ХХІ ст. Соціальний портрет / [колективна монографія] Давимука С., Колодій А., Кужельок Ю., Подгорнов В., Черниш Н. — Львів: Національна Академія наук України. Інститут регіональних досліджень, 2001. — 352 с.

54. Лясота Л. Теорії міграції населення та їх значення для вивчення міграційних настроїв у XXI ст. / Л. Лясота, Н. Грищенко // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – Випуск 2 (50). – 2021. С. 15-21.

55. Майданік І. Особливості управління трудовими міграціями в сучасній Україні / І. Майданік // Методология, теория и практика социологического анализа современного общества: Сб. научных трудов участников Харьковских социологических чтений-2005. — Х., 2005. — С. 387–390.

56. Майер Дж.М. Основні проблеми економіки розвитку / Дж.М. Майер, Дж.Е. Раух, А. Філіпенко. – К.: Либідь, 2003. – 688 с.

57. Макознак Е. Международная классификация категорий мигрантов / Е. Макознак // Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць. — Вип. 5. — К.: Інститут соціології НАН України. — 2002. — 516 с.

58. Макознак Е. Миграционные процессы и этносоциальное развитие Украины / Е. Макознак // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Теоретичні проблеми змін соціальної структури українського суспільства: Наукові доповіді і повідомлення II Всеукраїнської соціологічної конференції / Соціологічна асоціація України, Інститут соціології НАН України; Шульга М. (наук. редактор) та ін. — К., 2002. — 533 с.

59. Миграция украинцев в Сибирь и Дальний Восток в системе российско-украинских миграционных связей / [Руденко Л. Г., Мисевич К. Н., Фашевский Н. И. и др.]; отв. ред. Л. Г. Руденко. – Иркутск – Киев, 2007. – 110 с.

60. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка.— К.: Довіра, 1998. — 912 с

61. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи. / За ред. О.В. Позняка. – Умань, 2007. – 276 с. 10.

62. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник, 2-ге видання – доповнене і перероблене / У.Я. Садова, Р.Т. Теслюк, М.М. Біль, О.Т. Риндзак, О.П. Мульська та ін. ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 226 с. с. 113–123.

63. Міжнародна економіка: підручник / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Я.М. Столярчук. – К.: КНЕУ, 2014. – 762 с.

64. Міжнародна організація з міграції. – Офіційний сайт. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukraine.iom.int/uk/dani-ta-resursy>

65. Міклош Я. Трудова міграція за межі Львівської області / Я. Міклош // Українська трудова міграція у контексті змін сучасного світу. Збірник наукових статей / за ред. І. Маркова. — Львів: Манускрипт, 2005. — 188 с.

66. Мірошниченко Б. Камінний хрест на демографії. Скільки людей втратить Україна та як зупинити міграцію? Україні доведеться конкурувати з ЄС за своїх громадян. Як влада та бізнес боротимуться за українців? / Богдан Мірошниченко // Економічна правда// 24 червня 2022. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/24/688509/>

67. Новий тлумачний словник української мови: У трьох томах. 42 000 слів.— К.: Аконіт, 2001. — Т. 1: А–К. — 928 с.; Т. 3: П–Я. — 864 с.

68. Норовічук О. Проблема міграції в сучасних міжнародних відносинах: науковий дискурс //О.С. Норовічук, М.І.Прихненко Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса, Том 2, 12.2020.

69. Організація Об'єднаних Націй. – Офіційний сайт. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukraine.iom.int/uk/dani-ta-resursy>

70. Петрова Ю. Теоретичні моделі дослідження міграційних процесів. /Ю. Петрова // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». - 2019. № 1101. С. 56-64. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/13568>

71. Пилкінгтон Х. Постсоветские миграции в контексте западных миграционных теорий / В движении добровольном и вынужденном. Постсоветские миграции в Евразии./ Пилкінгтон Х., Физакли А./ [под ред. А. Р. Вяткина, Н. П. Комаровской, С. А. Панарина]. – М.: Наталис, 1999. – с. 78-98.

72. Пирожков С. Внешние трудовые миграции в Украине: социальноэкономический аспект: Монография / С. Пирожков, Е. Малиновская, А.

Хомра // Совет нац. безопасности и обороны Украины, Нац. ин-т проблем междунар. Безопасности. — К: НИПМБ, 2003. — 134 с.

73. Підрахували лепту українських заробітчан в зростання економіки Польщі. 18.07.2020. Finance.ua. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/474603/pidrahuvaly-leptu-ukrayinskyh-zarobitchan-v-zrostannya-ekonomiky-polshhi>

74. Політекономія: Підручник/ Ю.В.Ніколенко та ін. — К.: ЦУЛ, 2017. — 632 с.

75. Полянська Я.Л. Проблеми і наслідки міграції в Україні / Я.Л. Полянська // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. — Тернопіль: Економічна думка. — 2004. — С. 74-77.

76. Потічний П. Діаспори і міжнародні відносини / П. Потічний // Сучасність. — 1997. — № 11. — С. 79–84.

77. Практическая демография / Под ред. Л.Л. Рыбаковского. — М.: ЦСП, 2005. — 280 с.

78. Прибиткова І. Трудова міграція: столичні мешканці в пошуках роботи за межами України / І. Прибиткова // Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць. — Вип. 5. — К.: Інститут соціології НАН України. — 2002. — 516 с.

79. Прибиткова І. Трудові мігранти у соціальній ієрархії українського суспільства: статусні позиції, цінності, життєві стратегії, стиль і спосіб життя / І. Прибиткова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2003. — № 2. — С. 109–124.

80. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять / Ольга Ровенчак // Політичний менеджмент №2, 2006.С, 127-139.

81. Ровенчак О. Значення, функції та роль міжнародної міграції / Ольга Ровенчак // Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії та практики. — 2007. — Випуски 33-34. — С. 94-122.

82. Романюк А. Міграційні процеси у Львівській області / А. Романюк // Українські варіанти. — 1997. — № 2. — С. 21–25.

83. Романюк М. Міграції населення України за умов перехідної економіки: методологія і практика регулювання / М. Романюк. — Львів: Світ, 1999. — 292 с.

84. Скеддон Р. Региональные и локальные перспективы. Тенденции международной миграции в азиатском и тихоокеанском регионах / Р.Скеддон // Международный журнал социальных наук. — 2001. — № 32. — С. 143–159.

85. Скрипник Н. Є. Сучасні тенденції міжнародної міграції трудових ресурсів / Н. Є. Скрипник, О. О. Горпинич // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 12(1). - С. 35-38. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_12\(1\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_12(1)_10).

86. Слюсаревський М.М. Психологія міграції / М.М. Слюсаревський, О.Є. Блинова. – Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. – 244 с.

87. Стало відомо, скільки зараз українських біженців у Польщі 28 грудня 2022 // Слово і діло Аналітичний портал. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/28/novyna/suspilstvo/stalo-vidomo-skilky-zaraz-ukrayinskyx-bizhencziv-polshhi>

88. Столярчук Я. Сучасна сегментація та ключові тенденції розвитку світового ринку праці / Я. Столярчук, С. Поручник // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 7. – С. 12-17.

89. Сутність міжнародної економічної міграції та її особливості в умовах глобалізації / О.В, Кислицина // Економічний часопис-XXI. — 2010. — № 11-12. — С. 33-36. — Бібліогр.: 10 назв. — укр.

90. Тапинос Г.Ф. Глобальные тенденции и проблемы. Глобализация, региональная интеграция, международная миграция /Г.Ф. Тапинос// Международный журнал социальных наук. — 2001. —№ 32. — С. 61–72.

91. Титаренко Т.М. Життєві домагання як соціально психологічний механізм самоздійснення особистості / Т.М. Титаренко // Життєві домагання особистості: (кол. монографія) / [за ред. Т.М. Титаренко]. — К.: Педагогічна думка, 2007. — Разд.. 1, гл. 1.1. — С. 26.

92. Тоба М. Психологічні особливості міжкультурної адаптації особистості до нового етнічного середовища / М. Тоба // Соціальна психологія. — 2003. — № 1. — С. 134–139.

93. Тополь О. Соціально-психологічна адаптація підлітків із сімей емігрантів / О. Тополь // Психологія і суспільство. — 2004. — № 4. — С. 206–210.

94. Трубич С. Міграційні процеси і зайнятість населення / С. Трубич // Вісн. Львів. ун-ту. Серія Міжнародні відносини. — 1999. — Вип. 1. — С. 398–403.

95. Трудові мігранти — головні інвестори України // Громадський простір: новини. — 14.09.2004. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.civicua.org/news/print.html?q=63534>

96. У Європі зареєстрували вже майже п'ять мільйонів біженців з України – ООН // Укрінформ. 04.02.2023. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3665195-u-evropi-zareestruvali-vze-majze-pat-miljoniv-bizenciv-z-ukraini-oon.html>

97. Українська трудова міграція до країн Європейського Союзу у дзеркалі соціології. Інформаційно-аналітичне видання / Керівник проекту Сушко О.; пер. з польської Н. Пархоменко. — К., 2005. — 128 с.

98. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; [пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова]. — М.: ООО Изд-во «АСТ», 2003. — 603 с.

99. Хребет О. МОМ нарахувала понад 280 мільйонів мігрантів у 2020 році – звіт / О. Хребет // Дзеркало тижня // 01 грудня, 2021. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/WORLD/mom-narakhuvala-ponad-280-miljoniv-mihrantiv-u-2020-rotsi-zvit.html>

100. Хомра А. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования / А. У. Хомра. — К.: Наукова думка, 1979. — 148 с

101. Чичак-Чанд Р. Мусульманські (іммігрантські) меншини в Європі: соціокультурна перспектива / Р. Чичак-Чанд // Політична думка. — 1998. — № 1(12). — С. 91–109.

102. Шварц Д. Цінніше за золото: як можна повернути українців додому після війни / Дмитро Шварц // 03.12.2022. — UNIAN.ua — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/cinnishe-za-zoloto-yak-mozhna-povernuti-ukrajinciv-dodomu-pislya-viyuni-12065097.html>

103. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи / В. Шелюк // Перспективи. — 2001. — № 3(15). — С. 45–50.

104. Шиманська К. Теоретичні засади дослідження процесів міжнародної міграції: аналіз розвитку та ключових положень міграційних теорій. / К. В. Шиманська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2017. – № 1. С. 127–137. Режим доступу: <https://www.institutfrancais.com/fr/zoom/le-nouveau-site-de-institut-francais>
105. Шульга М. Міграційні плани біженців / М. Шульга // Розбудова держави. — 1999. — № 7–12. — С. 47–55.
106. Шульга Н. Великое переселение: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты / Н. Шульга. — К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. — 700 с.